

B. J. SLOT, *Archipelagus Turbatus. Les Cyclades entre Colonisation Latine et Occupation Ottomane c. 1500-1718*, 1982, 2 cilt. XII+324 ve 325-499 sayfa; ek 23 planş. Birinci cilt esas metin, ikinci cilt not ve kaynakçaya ayrılmış. İstanbul'daki Hollanda Tarih-Arkeoloji Enstitüsü (Nederlands Historisch-Archaeologisch Institut te Istanbul) yayını. 2 cilt. Fiyat yok.

Gazi Umur'un fetih hareketlerinden başlayarak Lozan Barış Andlaşmasına kadar geçen zaman zarfında Ege Adaları'nın Türk tarihinde özel bir yeri bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti zamanında Bizans İmparatorluğu ile sürdürülen ilişkiler arasında, bu yörede görünme faaliyeti de dahildi. İlişkiler Beylikler döneminde hız kazanmış, XV. yy. sonundan itibaren Fâtih Sultan Mehmed'in büyük fetih hareketlerinden sonra hızlanmış, bilhassa Eğriboz adasının Türk yönetimine girmesi hem Doğu hem Batı dünyasında büyük yankılar uyandırmıştı¹. Bu fetih ve sair girişimler hakkında gerek Türk kaynakları gerek Batı kaynakları çok zengindir ve sayısız belgeye sahiptir. Bunlara bir de XVII. yüzyılda hızlanan seyahatnâmeler külliyyatını da katarsak, ortaya devasa bir araştırma konusu çıkmaktadır. En küçük bir zaman döneminin, bir yörenin bile derinlemesine incelenmesi epey zaman ve sabır isteyen bir iştir. Türk tarihçiliğinde bu konuya içinde bulunduğumuz yüzyıl başında büyük bir hız verilmiş, "Târih-i Osmanî Encümeni Mecmuası" sayfalarında Safvet Bey tarafından başlatılan çalışmalar 1930'lu yıllarda hız kazanmış, Pirî Reis'in Kitâb-ı Bahriye adlı portolanı Atatürk'ün isteği üzerine Türk Tarih Kurumu'nun ilk yayınları arasında çağdaş bir yöntemle yayınlanmıştı. Aynı yıllarda resmî yayınlar arasında denizcilik tarihimize ait çok değerli yayınlar yapıldı. Bu hız tuhaf bir tutumla birden duralmış ve inanılmaz bir ihmalkârlık her yeri sarmış, daha iyisi yapılacağına, eski yayınlar bile sanki hiç bir şey çıkmamış gibi unutulmuştur. Batı dünyasında hızla gelişen deniz tarihi araştırmaları yapılan bireysel çalışmalar yanında uluslararası toplantılarda da ele alınmaktadır. Nedense bunlara da yabancı kaldık. Halbuki Akdeniz'de cereyan eden olayların çok büyük bir kısmı Türk tarihine ve dolayısıyla kaynaklarına bağlıdır. Bu eksikliği büyük ölçüde gideren rahmetli Cengiz Orhonlu'dur². Yap-

¹ Bu konuda temel kaynak halâ: Fevzi Kurtoğlu, *Türklerin Deniz Muharebeleleri*, İstanbul 1932, adlı eserdir. Sonradan yazılan ve hazırlanan eserler: H. Alpagut, *Denizde Türkiye*, Anonim, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü cilt 1'nci kısım'a ek. Deniz Kısmı 1299-1452*, Ankara 1964 ile Hayati Tezel ve Aydın Taneri tarafından yazılan kitaplar bu eserden de geridir.

² Bu zat için bak: N. Göyünç, "C. O. Hayatı-Eserleri-Şahsiyeti"-*Türk Kültürü Araştırmaları* XV/12 (1976), s. 7-38. M. Şakiroğlu "C. O. 1927-1967", *Bellekten* XL/160 (1976), s. 669-686. Ş. Tekindağ, "Kaybettiğimiz bir değer. C. O", *İÜEF Tarih Dergisi* 30 (1976), s. 1-8.

tuğı bir dizi bilimsel çalışmalar yanında, ğrencilerinin bir kısmını bu alana teşvik etmiş ve çalıştırmıştır. Aralarından yetişen Salih Özbaran, bilhassa Hind deniz yolu ve ticareti bakımından bize birhayli kaynak kazandırmıştır. Bu arada eksikliğini duyduğumuz kaynak yayınlarında az da olsa bir gelişme görülmüş ve deniz tarihimizin özel konularını aydınlatan kitaplar çıkarılmıştır.³ Doğrudan Ege Adalarının fethi ve isknına dair yayınlar ise nedense azdır. Anadolu yarımadasının Batı dünyası ile olan ilişkisinde ilk etap olan bu yörelerin belirli bir genişleme siyaseti içerisinde ele geçirildiği bilinmekle beraber, düzenli bir kronolojisi ve en önemlisi iskn durumu karanlıktır. Halbuki elimizde son derece değerli eserler bulunmaktadır. En önemlisi şüphesiz Barbaros Hayreddin Paşa'nın Gazavtnmesidir. Çeşitli araştırmalara giren bu kaynak üzerinde yazılar bulunmakla beraber tam bir neşirini bitirebilmek ge trkolog Aldo Gallotta tarafından gerçekleştirildi. ⁴ Fakat gene de yetersiz olduğu açıktır. Zira arşivlerimizde bulunan malzeme esaslı bir incelemeye tbi tutulmadığı sürece, varılacak sonuçlar yüzeysel ve daha vahimi Batılı gözlemcilerin tanıklığı ile sınırlı kalacaktır. İşte bütün bu kusurları bir nebze giderebilecek bir yayına şimdilik sahibiz.

Kitabın yazarı çalışmalarını bir sreden beri Ege yöresi üzerine yoğunlaştırmıştır. *Trkologischer Anzeiger* adlı kaynakça derlemesinde grdğmş bazı yayınlarından sonra, edindiği para desteği ve teşvik sonunda bu iki cildi yazmış ve yayınlamış bulunmaktadır. İki cilt görünen eserde dipnotları, resimler, dizin ve kaynakça ikinci cilde konmuştur. Biraz kullanışsız görünmekle beraber, son yıllarda pekçok batılı bilim kuruluşlarında uygulanan bir yöntemdir. Kullandığı malzeme çok çeşitlidir. Zira bu yre tarım ürünleri bakımından pek zengin olmamakla beraber, yapılan fetih hareketleri, XVII. yy.'da hızlanan misyonerlik faaliyetleri, muhtelif adalarda kurulan aile yönetimleri ve bunların sürekli-liği, adaların önemli bir uğrak ve buluşma yeri olduğunu gösterir. Venedik Cumhuriyeti'nin buraya yönelmiş ve başta Girit adası olmak üzere adaların çoğunu 1204 yılında Romania'nın bölünmesi (Partii Imperii Romaniae) sırasında ⁵ ele geçirmişti. Bu egemenlik Serenisima'nın doğu siyasetini yürütmede çok etkili ve yararlı oldu. Türkler Ege adalarına yöneldikleri sırada genellikle bu cumhuriyet ve ayrıca Genova Cumhuriyeti ile karşılaştılar. Bu adalarda yaşayan halkı katolik mezhebine bağlı cemaat haline getirmeğe çabalayan bu cumhuriyetlerin arşivlerinde bulunan belgeler yanında, Papa'lık arşivlerinin bilhassa misyoner faaliyetleri dairelerinde bulunan belgeler araştırcılarını beklerken, şimdi önemli ölçüde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Araştırcı

³ Firdevsi-i Rumı, *Kutb-nme* Ankara 1980, haz. İ. Olgun-İ. Parmaksızoğlu. Ayrıca Orhan şaik Gökyay da Zekeriyazde'nin Cerbe Savaşı tarihi ile Ktib elebi'nin Tuhfet'l Kibr adlı eserini gnmş diline adapte ederek kıymetli notlarla yayınladı.

⁴ "Gazavt-ı Hayreddin Paşa di Seyyid Murad", *Studi Magrebini* XIII (1983), İşpanya'daki nüshanın karşılaştırmalı bir fotokopi yayını. Yaptığı alışmalar için bkz: *Türk Dili* XLIX/397 (Ocak 1985), s. 60-62.

⁵ Venedik Cumhuriyeti'nin esas hegemonyasını sağlayan bu girişim, ekonominin de canlanmasına yol açmıştır. Bu konuda çeşitli kaynak yayını vardır. şimdilik bkz: *Türk Ansiklopedisi* "Venedik" maddesi.

Türkçe bilmemekle beraber Batılı kaynakları ve Batı dillerinde yazan araştırmacılarımızı kullanmayı başardığı için, kitabı hacimli olmuştur. Arşivlerimizden yararlandığı kaynak bir Tapu-Tahrir defteridir. Ekli belge ve haritalar konuların aydınlatılmasında büyük yarar sağlamıştır. Tarihsel binaların şimdiki durumuna da değinilmiştir.

Türklerin bu adalarda nasıl bir yerleşim ve yönetim siyaseti uyguladığı hakkındaki görüşlere yeni boyutlar kazandıran bu eser⁶, katolik mezhebine karşı adalarda yaşayanların büyük bir çoğunluğu ortodoks mezhebine sahip olurken, ne gibi bir tutum içinde ve tolerans gösterdiklerini belirtmesi bakımından da yararlıdır (s. 136-161 arasındaki VIII. bölüm).

Diğer bölümlerin sırasından çok Barbaros Hayreddin Paşa'nın faaliyeti ile hızlanıp (s. 73-78) diğer harp dönemlerinde adaların oynadığı role değinen kısımların önemli olduğunu belirtmekle yetiniyorum. Türk donanması bu girintili çıkıntılı kıyılarla dolu yerleri korumada ustaca donatıldı ve her dönemde kendi içinde bir reform hareketine girişti. Böylece deniz savaşlarında güçlü görünen hasımlarını bazı yıllar güç olsa da, geri çevirebildi. İşte bize detay gibi görünmekle beraber, deniz olaylarının siyaset yaşamına olan etkisini işleyen satırlar, bilgileri bize yenisini katmaktadır.

DOÇ. DR. MAHMUT ŞAKİROĞLU

⁶ *Apostolos E. Vacalopoulos, The Greek Nation 1453-1669, New Jersey 1976,*